

כ"ט תמוז תשפ"ג
18 יולי 2023

לכבוד:

יושבי ראש הוועדות המקומיות לתכנון ובניה

מהנדסי ואדריכלי עיריות, מועצות מקומיות ומועצות אזוריות

איגוד מהנדסי הערים

הנדון: טיפול בעודפי עפר ופעולות אסורות בקרקע חקלאית ובשטחים הפתוחים

שלום רב,

בשנים האחרונות התגברה תופעת השלכת עודפי העפר בשטחים החקלאיים והפתוחים בשולי הערים ובמרחב הכפרי. תופעה זו מתקיימת לא פעם בשיתוף פעולה עם בעלי וחוכרי הקרקעות, אשר מאפשרים את השלכת העפר בשטחים מסיבות שונות. המכתב המצורף מופנה אליכם על מנת לטפל, ולו חלקית – בבעיה סביבתית, חקלאית ועירונית קשה – בעיית עודפי העפר.

חלק מהתופעה מתאפשרת להבנתנו לאור חוסר היכרות של אנשי התכנון והאכיפה עם הוראות התקנות והחוק הרלוונטיות. מכתב זה בא ליצור סדר בסוגיה זו. בתמצית, **שימוש בעודפי עפר במרחב החקלאי והפתוח, לרבות בחלקות א' במושבים, תתאפשר רק במקרים בהם קיים צורך חקלאי אמיתי ומוכח. התקנות מכוח חוק התכנון והבניה אינן מתירות שינוי פני הקרקע, הבאת עפר ממקור זר בשום היקף שהוא ללא בחינה ורגולציה מקצועית, כפי שמפורט להלן.**

תיאור הבעיה:

השטחים החקלאיים במדינת ישראל מהווים חלק מרצף השטחים הפתוחים. משרד החקלאות ופיתוח הכפר והמשרד להגנת הסביבה רואים חשיבות עליונה בשמירה על שטחים אלו כשטח חקלאי מתפקד. משרד החקלאות ופיתוח הכפר שם לו למטרה עליונה לפעול לשימור הייצור החקלאי במדינת ישראל, וזאת על מנת להבטיח את ביטחונם התזונתי של תושביה, שמירה על קרקעות הלאום ואת פיתוחו של המגזר החקלאי. משימה מורכבת זו דורשת בראש ובראשונה שמירה על אמצעי הייצור המרכזי שהוא הקרקע החקלאית. המשרד להגנת הסביבה חרט על דיגלו, בין שלל משימותיו, את ההגנה על השטחים הפתוחים במדינת ישראל הכוללים קרקע חקלאית ואת המרחב החקלאי.

כידוע, משאב הקרקע החקלאית נמצא במחסור ומתמודד עם תחרות גוברת ואיומים רבים, הן במרכז והן בפריפריה ומשימת ההגנה עליו דורשת שיתוף פעולה מצד כל הגורמים האמונים על שמירתו.

בעת האחרונה מתגברת תופעה, שהייתה במשך שנים תופעת שוליים בקרב האיומים על קרקע חקלאית ועל השטחים הפתוחים, והיא **סילוק עודפי עפר שלפעמים מעורבים עם פסולת בנייה וחומרים מזהמים לשטחים חקלאיים ושטחים פתוחים, באופן בלתי חוקי**. תופעה זו מתקיימת בכלל אזורי הארץ, נוגעת לכלל המרחב החקלאי, ונזקה רב.

עודפי העפר, עיקרם תוצאה של עבודות פיתוח, אם למגורים ואם לפיתוח תשתיות. ההערכה הכללית בדבר כמות העפר הממוצעת הנוצרת בארץ מידי שנה עומדת על כ-10 מיליון מ"ק, פי שניים מכמות הפסולת הביתית השנתית המיוצרת במדינת ישראל ופי שניים מכמות פסולת הבנייה

השנתית. עודפים אלו מגוונים במקורם, באיכותם וביכולת לנצלם לשימושים נוספים. כמו כן, עודפים אלו נוצרים ומטופלים באופן מבוזר ביותר – בכל עיר וישוב, בכל פרויקט תשתיתי לגופו ועל ידי מספר רב של קבלנים וקבלני משנה. על פי המידע הקיים בידנו כיום, כ-4 מיליון מ"ק מהעפר השנתי הנוצר אינו מנוצל, או אינו מאפשר שימוש חוזר ויש לסלקו.

סילוקם של עודפים אלו לקרקע חקלאית, פוגע בשטח החקלאי הפתוח, בייצור החקלאי ובקרקע במגוון אופנים: כיסוי קרקע פורייה בקרקעות שוליות ועיקור פוטנציאל השימוש החקלאי בה, העברת קרקע מזוהמת וסילוקה באופן פיראטי, פגיעה נופית בשטחים פתוחים וערכיים ופגיעה במשטר הנגר וגרימת הצפות, כתוצאה מאטימת קרקעות מחלחלות, סתימת אפיקי זרימה, פיזור בפשטי הצפה טבעיים ועוד.

הבהרות לעניין הפעולות המותרות בקרקע חקלאית:

כל פעולה בקרקע דורשת היתר, כאשר סייגים לכך קבועים בחוק ובתקנות התכנון והבנייה על עדכוניהם השונים. **הסייגים החקלאיים הרלוונטיים** שניתנו ללא צורך בהיתר הנם בעבור 'עבודה חקלאית רגילה באזור חקלאי' ולצורך 'הכשרת קרקע למטרות חקלאיות באזור חקלאי' (סעיפים 2)1 ס"ק ד"ה' לתקנות התכנון והבנייה 1967, רצ"ב). מטרת סייגים אלו היא **לאפשר פעילות חקלאית** סדירה – הכשרה, חריש, זריעה, נטיעה, הקמת מערכות השקיה וכיו"ב, ללא צורך בפניה למוסדות התכנון.

שינוי פני הקרקע שאינו תואם את חוק התו"ב ותקנותיו, בכל מידה שהיא, לרבות עירוס, חפירה ומילוי - ובכלל זה הבאת אדמה, או עפר זר לשטח נדון, הנן פעולות שאינן עולות בקנה אחד עם המותר על פי חוק התו"ב והתקנות שתוקנו לו.

שימוש בעודפי עפר במרחב החקלאי, לרבות חלקות א' במושבים, יתאפשר רק במקרים בהם קיים **צורך חקלאי אמיתי ומוכח**. על מנת לוודא כי קיים צורך כזה - בקשות אלו יבחנו מקצועית בהתאם לנהלי האגף לשימור קרקע וניקוז במשרד החקלאות ופיתוח הכפר ועל הפעולה להיעשות ביידוע ותיאום עם מחוזות משרד החקלאות ופיתוח הכפר.

בכל הנוגע לייצור עודפי העפר, אנו מבקשים כי בעת הגשת תכניות מפורטות יידרשו היזמים להציג **פתרון מעשי** לעודפי עפר כחלק מהתנאים להיתר בניה. שני המשרדים – חקלאות ופיתוח הכפר והגנת הסביבה, יעשו מאמץ להטמיע זאת בתכניות הסטטוטוריות השונות, המגיעות לאישור מוסד תכנון.

לסיכום, שימוש בעפר מובא ושינוי פני הקרקע בשטח חקלאי יכולים להתבצע בשני אופנים חוקיים בלבד:

1. תחת בחינה ואישור משרד החקלאות ופיתוח הכפר, ע"פ הנהלים שהוזכרו.
2. באמצעות קבלת היתר בניה בהתאם לחוק התכנון והבניה.

כדי לוודא שתופעת פיזור עודפי העפר באופן בלתי חוקי במרחב החקלאי והפתוח תיפסק, אנו דורשים מכל הרשויות המקומיות והאזוריות, ועדות התכנון המקומיות/מרחביות/מחוזיות וגופי התשתית לוודא, בכל האמצעים הנדרשים, כי עודפי העפר יפוננו בפועל לאתרים מוסדרים כחוק.

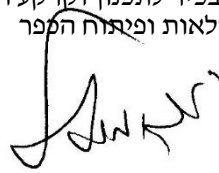
יש להתנות מתן תעודות גמר בהצגת אסמכתא לפינוי מאושר בפרויקטים בהם קיים מאזן שלילי של עודפי עפר. לגבי הרשויות בהן מתקיימות הפעולות האסורות כמפורט לעיל, נבקשן לדאוג לאכוף את החוק ומחד לא לאפשר שפיכת עודפי עפר שמקורם בשטחיכך בשטחים חקלאיים ופתוחים במועצות אחרות, ומאידיך לא לאפשר שפיכת עודפי עפר בשטחיכך בניגוד לחוק.

אנו מקווים כי הבהרות אלו יסייעו בידי כלל הגופים השונים למנוע פגיעה בשטחים החקלאיים ובשטחים הפתוחים.

במידה ויש לכם רעיונות, או הצעות לייעול התהליך, נשמח אם תשתפו אותנו באמצעות כתובת הדוא"ל הבאה: raanana@moag.gov.il.

בברכה,

רענן אמויאל
מנהל אגף בכיר לתכנון וקרקע חקלאית
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

אלעד עמיחי
סמנכ"ל בכיר לשלטון מקומי וחינוך קהילה
המשרד להגנת הסביבה

העתקים:

אורן לביא - מנכ"ל משרד החקלאות ופיתוח הכפר
גיא סמט - מנכ"ל המשרד להגנת הסביבה
דוד אסף - סמנכ"ל בכיר ניהול משאבי סביבה, משרד החקלאות ופיתוח הכפר
נטע ליפמן - סמנכ"לית בכירה משאבי טבע וחוסן אקלימי, המשרד להגנת הסביבה
אילה גלדמן - רא"ג תכנון סביבתי, המשרד להגנת הסביבה
אורי טל - מנהל תחום פסולת הבניה, המשרד להגנת הסביבה
מנהלי מחוזות משרד החקלאות ופיתוח הכפר
מנהלי מחוזות המשרד להגנת הסביבה